

O Niepodległość

O Niepodległość

Edward Słoiński

Ta, co nie zginęła

Rozdzielił nas, mój bracie,
zły los i trzyma straż
w dwóch wrogich sobie
szańcach
patrzemy śmierci w twarz.

W okopach pełnych jęku,
wsluchani w armat huk,
stoimy na wprost siebie –
ja – wróg twój, ty – mój wróg!

Las płacze, ziemia płacze,
świat cały w ogniu drży...
W dwóch wrogich sobie
szańcach
stoimy ja i ty.

Zaledwie wczesnym rankiem
armaty zaczął grać,
ty świstem kul morderczym
o sobie dajesz znać.

Na nasze niskie szanice
szrapnelów rzucasz grad
i wołasz mnie, i mówisz:
– To ja, twój brat... twój brat! –

Las płacze, ziemia płacze,
w pożarach stoi świat,
a ty wciąż mówisz do mnie:
– To ja, twój brat... twój brat! –

O, nie myśl o mnie, bracie,
w śmiertelny idąc bój
i w ogniu moich strzałów,
jak rycerz mężnie stój!

A gdy mnie z dala ujrzysz,
od razu bierz na cel
i do polskiego serca
moskiewską kulą strzel.

Bo wciąż na jawie widzę
i co noc mi się śni,
że Ta, co nie zginęła,
wyrośnie z naszej krwi.

O Niepodległość

Wystawa pocztówek patriotycznych
ze zbiorów Mariana Sołobodowskiego

Wstęp i redakcja

Paweł Bezak, Tadeusz Skoczek

Warszawa 2019

Autorzy

Paweł Bezak, Tadeusz Skoczek, Marian Sołobodowski

DTP

Elżbieta J. Kaszuba

Na okładce: *Polska zmartwychwstała*. Pocztówka
patriotyczna, drukowana na drewnie, b.m., 1918

ISBN: 978-83-65439-54-3

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości w Warszawie

Spis treści

Paweł Bezak, Tadeusz Skoczek, <i>Polonia Restituta - w programie Muzeum Niepodległości</i>	7
Rozdział I, <i>Marszałek Józef Piłsudski</i>	13
Rozdział II, <i>Twórcy Niepodległej</i>	24
Rozdział III, <i>Powstańcom Styczniowym poświęcone</i>	35
Rozdział IV, <i>Pójdziem, gdy zabrzmi złoty róg</i>	48
Rozdział V, <i>W walce</i>	59
Rozdział VI, <i>Polskie drogi do Niepodległej</i>	81
Rozdział VII, <i>Ku pokrzepieniu serc</i>	92
Rozdział VIII, <i>W krwawym polu srebrne ptaszę</i>	99
Rozdział IX, <i>Nasze, polskie święta</i>	104
Rozdział X, <i>Boże coś Polskę!</i>	114
Rozdział XI, <i>11 listopada</i>	123
Spis pocztówek	131

Polonia Restituta – w programie Muzeum

Niepodległości

Odzyskanie Niepodległości przez Polskę w roku 1918 było doniosłym wydarzeniem, do dzisiaj skutkującym w rozwoju politycznym i gospodarczym naszego kraju. Historycy są zgodni, że był to najważniejszy moment w naszych porzbiorowych dziejach; miał on przemożny wpływ na całą dwudziestowieczną historię naszej części Europy.

Trudno o instytucję bardziej predestynowaną do obchodów stulecia niż Muzeum Niepodległości w Warszawie. Jesteśmy placówką, w której misję wpisane jest dokumentowanie i popularyzowanie wiedzy historycznej o dziejach Polski, ze szczególnym uwzględnieniem działalności niepodległościowej i państwowotwórczej. Realizacja tej powinności przybiera różnorodne formy. Warto przypomnieć choćby o niektórych z nich. W Pałacu Przebendowskich/Radziwiłłów – głównej siedzibie muzeum – od roku 2007 prezentowana była wystawa stała „Polonia Restituta. O niepodległość i granice 1914–1921”, z uwagi na remont pałacu przeniesiona do Muzeum Romantyzmu w Opinogórze. Inna ważna wystawa, zatytułowana „Z Orłem Białym przez wieki”, jest pokazywana w krakowskiej siedzibie Narodowego Banku Polskiego. W szkołach całej Polski trwa nasza akcja edukacyjna pt. „Polskie drogi do Niepodległości”. Wystawy planszowe, poświęcone Twórcom niepodległej Polski, były prezentowane w licznych placówkach kultury i oświaty na terenie całego kraju, jak również poza granicami RP. Warto wspomnieć o licznych publikacjach, poświęconych historii Polski i Polaków. Wśród nich znalazły się: seria albumów pt. „Polskie Powstania

Narodowe”, periodyk humanistyczny „Niepodległość i Pamięć”, na łamach którego drukowane są rozliczne artykuły historyczne, oraz cykl opracowań, wydawanych w ramach Biblioteki kwartalnika „*Niepodległość i Pamięć*”. Najnowsze z nich – *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej* autorstwa Jolanty Załączny – doskonale wpisuje się w obchody stulecia odzyskania Niepodległości.

Jedną z form działalności naszej placówki jest organizacja wystaw we współpracy z innymi podmiotami i kolekcjonerami. Wystawę „O Niepodległość” zaprezentowano po raz pierwszy 10 listopada 2018 roku w Muzeum Więzienia Pawiak, w przededniu 100. rocznicy odzyskania Niepodległości. W chwili oddania do druku niniejszego katalogu zaplanowane są następne odsłony tej ekspozycji: w siedzibie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej oraz instytucjach kultury Warszawy i Mazowsza.

Prezentowane plansze zawierają 200 obiektów – przede wszystkim pocztówek i okolicznościowych kart korespondencyjnych, wydanych między przełomem XIX i XX wieku a czasami współczesnymi. Wybrane eksponaty w nader interesujący sposób ukazują postrzeganie przez społeczeństwo tematyki niepodległościowej w ciągu ostatnich przeszło stu lat: od tęsknoty za wolną Ojczyzną, ilustrowanej powielanymi drukiem motywami patriotycznymi i tematami, zaczerpniętymi z ojczystych dziejów i legend, poprzez walkę zbrojną i wysiłek polityczny o Jej przywrócenie na mapę świata, wreszcie – rozmaite formy celebrowania kolejnych rocznic odzyskania Niepodległości. Wystawa pocztówek z kolekcji Mariana Sołobodowskiego została

wzbogacona o eksponaty ze zbiorów naszego muzeum – w niniejszej publikacji podajemy ich sygnatury.

Marian Sołobodowski, animator i menedżer kultury, z zamiłowaniem kolekcjoner dawnych pocztówek i wycinanek ludowych, jest autorem wielu wystaw sztuki ludowej oraz innych przedsięwzięć artystycznych i kulturalnych. Twórczością ludową zafascynowany jest od czasów studenckich; zamiłowanie do barwnych wycinanek ludowych, które zbiera od wielu lat, stało się inspiracją do kolekcjonowania pocztówek. Cały zbiór liczy dziś około 4 tys. obiektów o różnorodnej tematyce. Najstarsze pocztówki pochodzą z końca XIX wieku, najnowsze są okolicznościowe karty pocztowe i widokówki wydawane współcześnie. Wiele z nich zachwyca bogactwem kolorystyki, różnorodnością tematyczną i obfitością motywów. Niektóre pokazują naszą polską obyczajowość i tradycję, inne dokumentują dzieje ojczyste ostatnich kilkunastu dekad. Ich wystawy zachęcają do kultywowania pięknej tradycji wysyłania pocztówek – według Mariana Sołobodowskiego – drobnych pamiątek, które mimo upływu lat nadal kryją w sobie swoiste piękno i radość odczuwaną przez naszych przodków.

W latach 2014–2018 zorganizował liczne projekty, cieszące się ogromnym zainteresowaniem. Jego wystawy gościły w muzeach, domach kultury i bibliotekach Warszawy, Krakowa, Płocka, Grudziądza, Brodnicy, Sierpca, Legnicy, Chełmna, Ostrołęki, Węgrowa i Sokołowa Podlaskiego. Wśród nich można wymienić „Pocztówkowy zawrót głowy” pokazany w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, „Pocztówkowy Pokłon Trzech Króli” zaprezentowany w warszawskiej Centralnej Bibliotece Rolniczej, wystawy – „Wielkanoc w pocztówce zaklęta” (2016) i „Gada woda

i sitowie, że my mamy się ku sobie. Pocztyówki miłosne z kolekcji Mariana Sołobodowskiego” – zorganizowane w Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu. „Wycinankę podwarszawską” eksponowano w stołecznym Mazowieckim Instytucie Kultury, wystawę „#LOWEPME” – w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie, a ekspozycję „Cztery pory roku wg Józefa Rapackiego w pocztówce” – w stołecznym Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. Wystawę „Gaude Mater Polonia”, przygotowaną w 2016 roku, na 1050. rocznicę chrztu Mieszka I, prezentowały kolejno Muzeum Niepodległości w Warszawie (będące jej współorganizatorem) i Muzeum Romantyzmu w Opinogórze; oglądali ją też czytelnicy Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego przy ul. Koszykowej w Warszawie, Biblioteki Kraków oraz wierni w Świątyni Opatrzności Bożej.

Marian Sołobodowski to także prawnik, społecznik i regionalista. Pochodzi z Grudziądza, od roku 1983 mieszka w Warszawie. Jest absolwentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Podyplomowych Studiów Menedżerskich dla Twórców, Artystów i Animatorów Kultury na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego. Był długoletnim sekretarzem Komisji Historycznej Zarządu Krajowego Związku Młodzieży Wiejskiej. Od początku powstania Samorządu Województwa Mazowieckiego był z nim związany zawodowo, pełniąc funkcję Kierownika Wydziału Kultury w Urzędzie Marszałkowskim przez 15 lat. Z zaangażowaniem współtworzy działalność kulturalną, artystyczną i społeczną: jest, między innymi, inicjatorem Ogólnopolskiej Nagrody im. ks. prof. Janusza Pasierba i Dorocznych Dni Kultury

Kurpiowskiej w Warszawie. Jest też członkiem i współzałożycielem wielu organizacji społecznych, m.in. Stowarzyszenia Dziennikarzy im. Władysława Reymonta w Warszawie. Zasiada w zarządzie Klubu Inteligencji Katolickiej w Grudziądzu, jest wiceprezesem Towarzystwa Ochrony Dziedzictwa Kurpiowszczyzny im. Adama Chętnika. Przez kilka kadencji uczestniczył w pracach Rady Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie i Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu. Obecnie jest członkiem Rady Bibliotecznej w Centralnej Bibliotece Rolniczej w Warszawie.

Będąc Dyrektorem Teatru Wsi Polskiej w Warszawie, prezentował najciekawsze spektakle teatrów wiejskich i z małych miast. Głównym celem, jaki przyświecał tym działaniom, było pokazanie, że nasza rodzima kultura narodowa jest mocno zakorzeniona w kulturze ludowej. Jako Prezes Fundacji Kultury Wsi w Warszawie współpracował z pisarzami nurtu chłopskiego, m.in. Wiesławem Myśliwskim i Marianem Pilotem, oraz z redakcjami „Regionów” i „Sycyny”. Przez wiele lat współrealizował słynne „Spotkania Teatrów Obrzeży” z Władysławem Hasiorem z Zakopanego. Jest inicjatorem kwartalnika „Obrzeża”, wydawanego przez Prowincjonalną Oficynę Wydawniczą w Bochni. Przez 11 lat przewodniczył konkursowi „Palma Kurpiowska” w miejscowości Łyse. Jest to najstarszy konkurs tego rodzaju na Mazowszu. Jako animator kultury od lat promuje i wspiera inicjatywy twórców ludowych oraz działalność Polaków na Kresach. Jedną z ważniejszych inicjatyw Mariana Sołobodowskiego – z września 2014 r. – było upamiętnienie 50-lecia Pomnika Bohaterów Warszawy 1939–1945, nazywanego Warszawską Nike. Jubileusz został zorganizowany w Muzeum Niepodległości z udziałem autora

projektu – prof. Mariana Koniecznego z Krakowa; w jego ramach zaprezentowano wystawę pamiątek zebranych przez inicjatora wspomnianego upamiętnienia.

Za długoletnią pracę zawodową i społeczną Marian Sołobodowski otrzymał wiele odznaczeń: Złoty, Srebrny i Brązowy Krzyż Zasługi, Złoty Medal za Długoletnią Służbę, Krzyż Zasługi ZMW, Odznakę Honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej” i Odznakę Ignacego Solarza. Jest także laureatem Nagrody KURPIK Związku Kurpiów w Ostrołęce.

Zapewne jeszcze nie raz będziemy mogli obcować z obiektami z Jego bogatych zbiorów, zarówno na wystawach organizowanych w Muzeum Niepodległości w Warszawie, jak i w całej Polsce.

Paweł Bezak, Tadeusz Skoczek

Rozdział I

Marszałek Józef Piłsudski

Postać Józefa Piłsudskiego – Komendanta I Brygady Legionów Polskich, Naczelnika Państwa i Pierwszego Marszałka Polski – pojawiała się już na kartach pocztowych, wydawanych w latach I wojny światowej. Przedstawiano Go – kolejno – jako twórcę i zwierzchnika I Kompanii Kadrowej, rozbudowanej z czasem do szczebla brygady – ukochanego przez podkomendnych Wodza, dowódcę całego Wojska Polskiego, budowniczego potęgi II Rzeczypospolitej oraz Jej dobrego gospodarza. Na pocztówkach, wydawanych w latach 1916–1917, często przywoływano podobiznę Komendanta w otoczeniu Jego współpracowników politycznych oraz najbliższych podwładnych.

W ostatnich latach życia Marszałka oraz po Jego śmierci emitowano coraz liczniejsze karty pocztowe, upamiętniające dokonania jednego z najznamienitszych działaczy politycznych, owego *Primus inter pares* wśród Ojców Niepodległej Rzeczypospolitej.

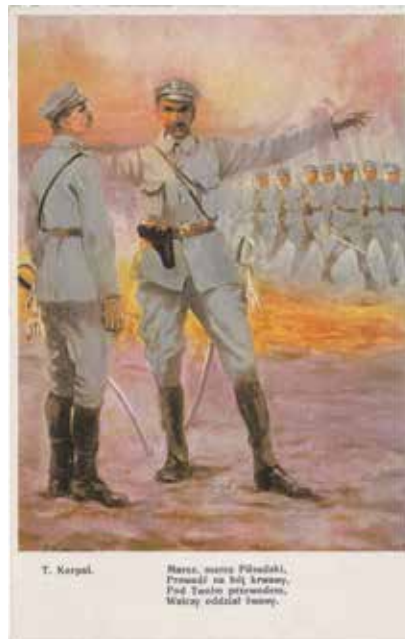
1. Komendant Józef Piłsudski wg rys. A. Kamińskiego. Fotografia w formacie pocztówkowym, ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. F 8295

2. Naczelnik Józef Piłsudski w głównej kwaterze (1915), mal. A. Setkiewicz, Kraków, 1915–1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3950

3. Piłsudski na czele Legionistów, wg T. Korpala, Kraków–Tarnów, dwudziestolecie międzywojenne

4. Podobizna J. Piłsudskiego wg T. Korpala, reprint pocztówki przedwojennej, Lublin 1992

5. *Brygadyer Józef Piłsudski* pędzla Z. Korwin-Dzbańskiego, reprint pocztówki przedwojennej, Lublin 1992

6. *Podobizna Komendanta Józefa Piłsudskiego* wg B. Hoffa, Kraków 1916, ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3691

7. Legiony Polskie. Poczтівka z podobiznami dowódców oddziałów legionowych, b.m., 1916/1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1157

8. Tymczasowa Rada Stanu Królestwa Polskiego, Warszawa 1917.

Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1236

9. Józef Piłsudski, Pierwszy Marszałek Polski, wydawnictwo P. A. T.,
lata 30. XX wieku

10. Marszałek Józef Piłsudski w pasiece wg S. Dylewskiego, Lublin, lata 30. XX wieku

11. Józef Piłsudski, Pierwszy Marszałek Polski, wg K. Krzyżanowskiego, Wydawnictwo Ministerstwa Poczty i Telegrafów, 1932

12. Wizerunek plakietki poświęconej Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu, Warszawa 1930

13. Wizerunek tablicy ku czci Marszałka Józefa Piłsudskiego, Warszawa, po 1926

14-15. Pocztkówki ze znaczkiem wydanym po śmierci Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz z takim znaczkiem i datownikami Komitetu Budowy Kopca Józefa Piłsudskiego

16. Reprodukacja portretu Marszałka J. Piłsudskiego pędzla A. Dobrowolskiego, Kraków, lata 30. XX wieku

Rozdział II

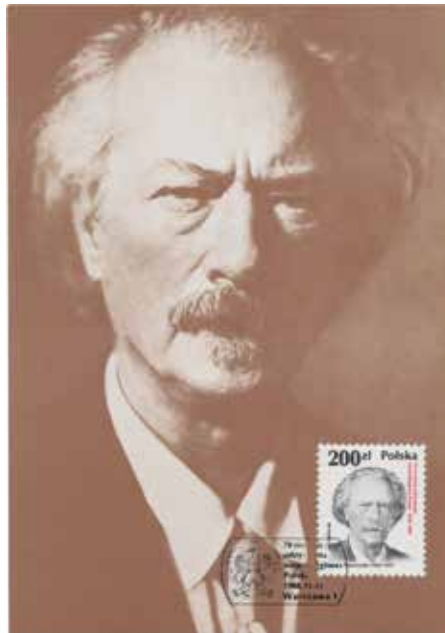
Twórcy Niepodległej

Na kartach pocztowych, wydanych przed 30 laty przez Krajową Agencję Wydawniczą z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości, znaleźli się Marszałek Józef Piłsudski, Ignacy Jan Paderewski, Wincenty Witos, Ignacy Daszyński, Gabriel Narutowicz, Wojciech Korfanty, Stanisław Wojciechowski oraz... Julian Marchlewski! Ich podobizny umieszczono też na serii znaczków wyemitowanych wówczas przez Poczta Polską. Na wspomnianych drukach z roku 1988 nie uwzględniono natomiast jednego z Ojców Niepodległej Rzeczypospolitej, Romana Dmowskiego.

Na dawnych kartach pocztowych, najczęściej pochodzących z lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku, obok podobizn Marszałka Józefa Piłsudskiego, Ignacego Jana Paderewskiego i Romana Dmowskiego, pojawiały się portrety innych współtwórców Niepodległej: generała Józefa Hallera i biskupów – Adama Stefana Sapiehy i Edmunda Dalbora. Często reprodukowano też wizerunki przedstawicieli najwyższych władz II RP – prezydenta Ignacego Mościckiego i marszałka Edwarda Rydza Śmigłego.

17. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości. Józef Piłsudski*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988

18. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości. Ignacy Paderewski*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988

19. Seria 70-lecie odzyskania Niepodległości. Ignacy Daszyński, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988

20. Seria 70-lecie odzyskania Niepodległości. Wincenty Witos, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988

21. Seria 70-lecie odzyskania Niepodległości. Wojciech Korfanty,
Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988

22. Seria 70-lecie odzyskania Niepodległości. Stanisław Wojciechowski,
Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988

23. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości*. Gabriel Narutowicz, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988

24. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości*. Julian Marchlewski, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988

25. Fotografia Romana Dmowskiego w formacie pocztówkowym, Polska, po 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 2194

26. Ignacy Jan Paderewski, fot. H. Manuel, Paryż, około 1920

27. Reprodukacja portretu I.J. Paderewskiego pędzla Jana Styki, Warszawa, około 1920

28. Józef Haller wg S. Jankowskiego, Kraków, przed 1918

29. Podobizna gen. Józefa Hallera, b.m., około 1920

30. Zaślubiny Polki z morzem 10 lutego 1920 r., wg W. Kossaka, Kraków 1920

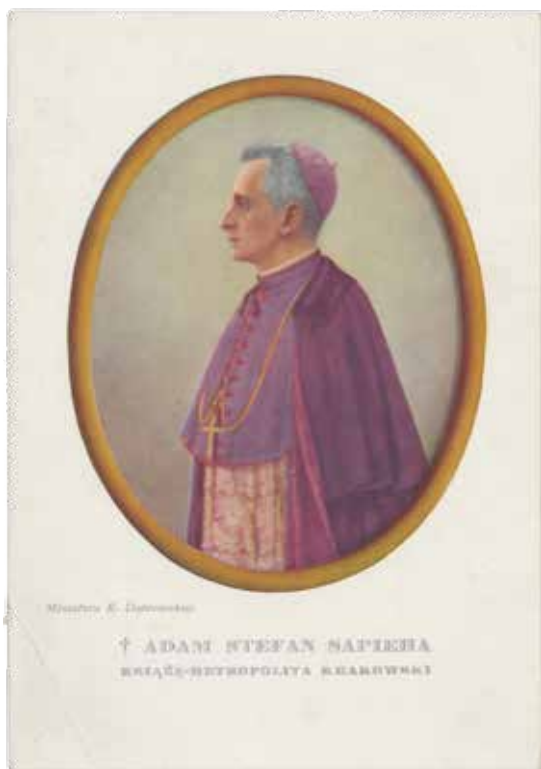
31. *Ignacy Mościcki, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej,*
wg J. Dutkiewicza, Kraków, przed 1939

32. *Marszałek Edward Śmigły-Rydz, Generalny Inspektor Sił Zbrojnych,*
wg B. Pieprzyka, Kraków, przed 1939

33. Ks. Bp. Edmund Dalbor, Arcybiskup gnieźnienski-poznański, b.m.,
po 1915

34. Obrazek w formacie pocztówki, wydany na pamiątkę 40-lecia kapłaństwa biskupa Adama Stefana Sapiehy, wg miniatury K. Dąbrowskiej, Kraków 1933

35. Dostojny opiekun. Książę Biskup Sapieha, Kraków, przed 1918

Rozdział III

Powstańcom Styczniowym poświęcone

Sceny z historii Polski, ze szczególnym uwzględnieniem dziesięcioleci, pozostających jeszcze w pamięci najstarszych pokoleń przełomu XIX i XX wieku oraz Polski przedwojennej, reprodukowano na drukowanych wówczas pocztówkach. Wiele uwagi poświęcono Powstaniu Styczniowemu i losom jego żołnierzy, a także uczestników demonstracji patriotycznych tamtego okresu. Co ciekawe, niektóre z prezentowanych kart, nader sugestywnie ilustrujących niedolę Sybiraków – zesłańców i katorżników wydano, pod nieco zmienionymi tytułami, na ziemiach zaboru... rosyjskiego!

Ojcowie nasi rozpoczęli walkę o niepodległość Ojczyzny. Szli nie w lśniących mundurach, lecz w łachmanach i boso, nie w przepychu techniki, lecz ze strzelbami myśliwskimi i kosami na armaty i karabiny. (...) Dla nas, żołnierzy wolnej Polski, powstańcy 1863 r. są i pozostaną ostatnimi żołnierzami Polski, walczącej o swą swobodę, pozostaną wzorem wielu cnót żołnierskich, które naśladować będziemy.

(Marszałek Józef Piłsudski, 21 stycznia 1919 r.)

36. *Wspomnienia z lat dziecińczych*, wg W. Kossaka, 1891. Kraków, przed 1918 [?]

37. Ta sama scena na karcie rosyjskiej, z około roku 1905. Rosyjskojęzyczny tytuł brzmi: *Pacyfikacja*

38. Podobne wydarzenia, ukazane na karcie pocztowej z tamtego okresu, wydanej w języku francuskim

39. Kozacy, mal. T. Kotowski. Bochnia, przed 1918

40. *Obrona. Epizod z Bitwy pod Małogoszczą r. 1863*, wg A. Grottgera, Kraków, przed 1939

41. *Podczas bitwy*, wg A. Grottgera, Bochnia, przed 1918

42. *Na bagnety*, wg A. Grottgera, b.m., przed 1939

43. *Obrona dworu powstańca w 1863*, wg A. Grottgera, Kraków, po 1918

44. *Kozacy rabują*, wg S. Adama, Kraków, przed 1918

45. *Pod murem więzienia*, wg A. Grottgera, Bochnia, przed 1918

46. *W Cytadeli Warszawskiej*, wg T. Rybkowskiego, Łódź-Warszawa, przed 1939

47. *Wilia Powstańca*. Karta bożonarodzeniowa, mal. F. Cynk, Bochnia, przed 1913

48. *Pochód na Sybir*, wg obrazu W.E. Radzikowskiego z roku 1862, Kraków, przed 1939

49. *Do więzienia [V tiurmu]*, Rosja, przed 1908

50. *W drodze na Sybir*, wg A. Grottgera, b.m., przed 1939

51. *Syberia. Kamieniołom*. Poczтівka brytyjska z lat międzywojennych

52. *Wigilia zesłańców na Syberii*, wg J. Malczewskiego, Warszawa, lata 70. lub 80. XX wieku

53. *Sybirak*, wg J. Malczewskiego, Kraków, przed 1920

54. *Ciosanie krzyża*, wg A. Grotgera, Bochnia, przed 1918

55. *W Syberii*, wg A. Grotgera, b.m., przed 1939

56. Powrót do Ojczyzny, wg A. Setkowicza, Kraków, przed 1910

57. Polonia, wg A. Grottgera, b.m., przed 1918 [?]

58. *Polonia*, wg J. Matejki, Kraków, przed 1918 [?]

59. *Rok 1863*, mal. Mokva, 1893. Kraków, przed 1939

Rozdział IV

Pójdziem, gdy zabrzmiał złoty róg

Pocztówki związane z Towarzystwem Gimnastycznym „Sokół”, ruchem skautowym oraz strzeleckim stanowią – w przededniu wybuchu I wojny światowej – ważny dokument, świadczący o działaniu polskich organizacji paramilitarnych, przygotowujących swoich członków do nadchodzącej walki o niepodległą Polskę. Ich aktywności sprzyjały szczególnie warunki polityczne, panujące w tym czasie w Galicji, wchodzącej w skład wielonarodowej monarchii Habsburgów. W sierpniu 1914 roku, niemal równoległe ze sformowaniem Legionów Polskich, powstała też, z inicjatywy Komendanta Józefa Piłsudskiego, tajna Polska Organizacja Wojskowa. Jej członkowie wnieśli ogromny wkład w odzyskanie Niepodległości jesienią 1918 roku.

60. *Spółem druhowie...*, reprodukcja pocztówki sokolej z początku XX wieku. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku

61. *Nowy Targ. Plac Słowackiego i gmach Sokoła*, reprodukcja pocztówki sokolej z początku XX wieku. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku

62. *Czołem*, reprodukcja pocztówki sokolej ze Lwowa, 1906. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku

63. Reprodukcja pocztówki sokolej z początku XX wieku. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku

64. Reprodukacja pocztówki sokolej z początku XX wieku, z motywem patriotycznym wg W.E. Radzikowskiego. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku

65. Reprodukacja pocztówki sokolej z Krakowa, z początku XX wieku. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku

66. Reprodukacja pocztówki z IV Zlotu Sokolstwa polskiego, Lwów 1903. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku

67. V. Złot Sokolstwa Polskiego. Na odwrocie tekst Roty M. Konopnickiej, Lwów, przed 1910

68. *Skaut*, mal. T. Axentowicz, Wydawnictwo Czerwonego Krzyża, przed 1918

69. „Czuwaj” – Straż nad Wisłą, wg W. Kossaka, b.m., po 1925

70. *Pieśń Strzelców*, mal. A. Setkowicz, Kraków 1914–1917.
 Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4762

71. *Hymn Strzelców* z reprodukcją obrazu A. Setkowicza, Kraków, przed 1918

72. *Komenda Naczelna POW 1914–1915*. Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1500

73. *Komenda naczelna P. O. W. podczas ćwiczeń, 1917*. Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1507

74. Z ćwiczeń P. O. W. w 1917 r. pod Warszawą, Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933

75. Kolumna marszowa na ćwiczeniach, 1917. Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1501

76. Komenda Naczelna P. O. W. na ćwiczeniach w 1917, Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933

77. Batalion P. O. W. w masie, 1917. Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1502

78. *Rozbrajanie Niemców*. Rysunek satyryczny B. Rydygiera, powielony w formie pocztówki, Warszawa 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 103

79. *Niemcy opuszczają Warszawę*. Rysunek satyryczny B. Rydygiera, powielony w formie pocztówki, Warszawa 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 104

Rozdział V

W walce

Zarówno w latach I wojny światowej, jak również już po jej zakończeniu, właściwie w ciągu całego dwudziestolecia międzywojennego, wydawano liczne pocztówki, poświęcone zbrojnemu wysiłkowi Polaków na rzecz odzyskania Niepodległości. Najliczniej reprezentowaną na nich formacją są Legiony Polskie: podobizny ich dowódców i żołnierzy, sceny z życia codziennego podczas kolejnych, odbywanych przez nich kampanii oraz z toczonych przezeń bitew i potyczek, powielano wówczas w Krakowie, Warszawie, Piotrkowie, Wiedniu i we Lwowie.

Sylwetki żołnierzy Armii Błękitnej (od nazwiska jej współtwórcy i dowódcy zwanej też Armią generała Hallera), formowanej we Francji oraz w Stanach Zjednoczonych Ameryki przez Komitet Narodowy Polski, ukazano między innymi na kartach pocztowych, wydanych w USA.

Rozkaz z dnia 6 sierpnia 1914 r. Kraków,
 Żelaznej! Spójnij! Was ten zaszczyt niezmierzony,
 że pierwsi podaciecie do Królestwa i przestąpiacie
 granicę rosyjskiego zaboru, jako szlachetna kolonna
 Wierca Pańskiego, idąc wstecz za oswobodzenie
 Ojczyzny. Wierzymy, że będziecie równi walczyć ołtarz,
 jakże gwałtownie, wstrząsny i bezwzględny.
 Nie zapomnijcie szers, niżę tylko dowodzącym
 wśród Was pełnić funkcje dowódców, szereg
 szereg w bitwach, także i Was musi szereg oficerów,
 jak również także oficer, musi szereg wrócić
 do szeregu szeregowca, szereg oby nie był...
 Pożegnajcie się, jako na Kadry, z Aktywności
 się ma przysłać Armja polska i powróćcie Was,
 jako Pierwszą Kadrową Kompanję!

JÓZEF PILSUDSKI

Wydawnictwo Salomon Malarski Polakich w Krakowie
 Przetłumaczono w Polsce — Prezydent wykonawczy

J. Kossak mal.
 76/103

WYDAWNICTWO
 SALOMON MALARSKICH
 W KRAKOWIE

80. Wymarsz Pierwszej Kompanji Kadrowej z „Oleandrów” w Krakowie 6 sierpnia 1914, wg J. Kossaka, Kraków, lata 30. XX wieku. Na stronie odwrotnej karty cytaty z rozkazu Komendanta

81. Poczтівka, ukazująca w sposób humorystyczny wkroczenie I Kompanii Kadrowej w granice zaboru rosyjskiego. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 643

82. Strzelcy pod Miechowem 7 sierpnia 1914. Reprodukacja obrazu W. Kossaka, b.m., 1914–1917

83. Karta pocztowa, zatytułowana *Legion Polski*, fot. J. Harkányi, Wiedeń 1914. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 497

84. Mjr. Edward Śmigły-Rydz na czele III. Batalionu I. Brygady w ataku na pozycje rosyjskie pod Łaskami w dniu 28 października 1914 r. Wg obrazu J. Kossaka, Kraków 1936–1939

85. *Pochód Legionistów*, mal. W. Wodzinowski, Kraków 1915–1917.

Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4205

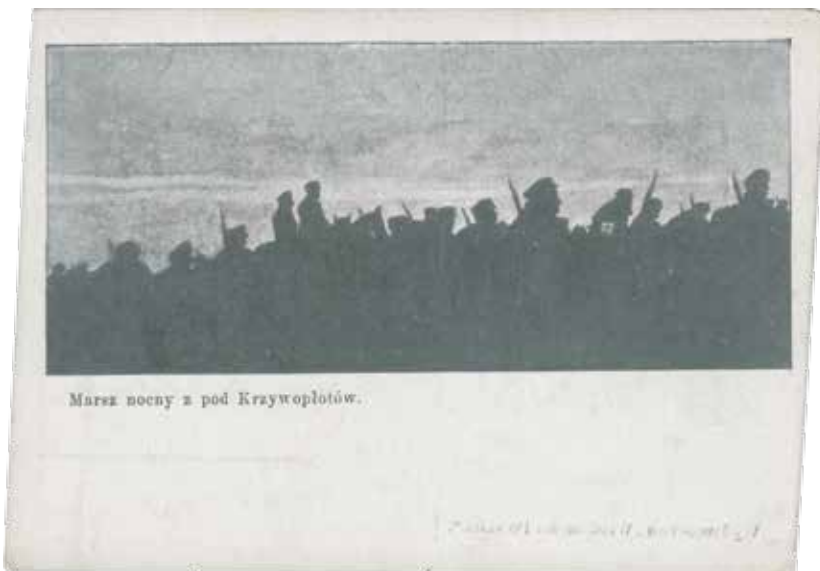
86. *Nocny bój o Rafajłową. Legiony w Karpatach (1915)*,

wg J. Kossaka, Kraków 1915–1917

87. *Fragment bitwy pod Rafajłową 1915*, wg J. Kossaka,
Kraków 1915–1917

88. *Marsz nocny z pod Krzywopłotów*, Wydawnictwo „Wiadomości
Polskich”, 1915–1917

89. *Chodź [bracie] między strzelce...*

Reprodukcja obrazu A. Setkovicza, Kraków 1915–1917

90. *Wnuk tych z pod Grochowa i Stoczka*, wg W. Kossaka,
Kraków, 1915–1917

91. *Ulan w niebezpieczeństwie.*

Reprodukcja obrazu F. Zajchowskiego, Lwów, po 1915

92. *Do ostatniej kuli.*

Reprodukcja obrazu S. Adama, Kraków 1915–1917

93. *Ulan Beliny* wg F. Zajchowskiego, Lwów, po 1915

94. *Józef Mączka, chorąży Legionów Polskich, ułan Beliny*. Portret autorstwa Stefana Sonnewenda, Wiedeń [?] 1916

T. Axentowicz pinx.

Beliniak.

95. *Beliniak*, wg T. Axentowicza. Kraków–Tarnów 1915–1917

96. *Zuchy Legioniści*, wg W. Kossaka. Kraków 1915–1917.

Opis w językach polskim i niemieckim

97. *Zuchy Legioniści*, wg W. Kossaka. Kraków 1915–1917.

Opis w językach polskim, niemieckim i węgierskim

98. *Jeńcy*. Reprodukacja obrazu F. Zajchowskiego, Lwów, po 1915

99. *W oczekiwaniu nieprzyjaciela*, wg F. Zajchowskiego, Lwów, po 1915

100. *Szarża ułanów pod wodzą Rotm. Wąsowicza pod Rokitną 13. czerwca 1915.* Reprodukacja obrazu T. Orzelskiego, Kraków 1915–1917

101. *Pieśń o ułanach z pod Rokitny,* reprodukacja obrazu Z. Olszewskiego, Kraków 1915–1917

102. *Pożegnanie*. Wg A. Piotrowskiego, Kraków 1915–1917

103. *My w szarych mundurach...* Reprodukacja obrazu A. Setkowicza, Kraków 1915–1917

104. *Glorreiche Reste* (*Chwalebny spoczynek*), Kraków 1915–1917

105. *Idylla*, reprodukcja obrazu A. Piotrowskiego, Kraków 1915–1917

106. *Wizja*. Wg obrazu R. Radwańskiego, Warszawa, przed 1921

107. *Zmiłuj się nad nami!* Mal. S. Tondos, W. Kossak, Kraków 1915–1916.
Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3706

108. *Wskresimy świetną przeszłość*. Reprodukacja obrazu S. Tondosa i W. Kossaka, Kraków 1915–1917

109. Zbliżenie postaci z poprzedniego obrazu S. Tondosa i W. Kossaka, zatytułowane *Przyjaciele*, Kraków 1915–1917

110. *Pamiętajmy o inwalidach legionowych!* Pocztcówka wydana nakładem Departamentu Opieki NKN, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4395

111. *Kraków. Działalność Biblioteki Jagiellońskiej* wg obrazu S. Tondosa i W. Kossaka, Kraków 1915–1917

112. *Bracia*. Reprodukcia obrazu S. Tondosa i W. Kossaka, Kraków 1915–1917

113. *Pod Wawelem*. Reprodukacja obrazu S. Tondosa i W. Kossaka, Kraków 1915–1917

114. *Za przykładem bohaterów*. Kraków 1914–1917

115. *Mój komendant*, obraz S. Górskiego. Artystyczny ślad obecności dziewcząt w szeregach. Kraków 1917–1919

The speech of President Poincaré
Discours de Mr. Poincaré
Mowa Prezydenta Poincaré

116. *Mowa Prezydenta Poincare*, Polish Military Commission, 1918

The review of the troops
Revue des troupes
Przeгляд wojsk

117. *Przeгляд wojsk*, Polish Military Commission, 1918

Rozdział VI

Polskie drogi do Niepodległej

Losy Polaków w latach I wojny światowej – zarówno walczących w szeregach formacji polskich, jak też wcielonych do armii państw zaborczych, czy – jeszcze liczniejszych od nich – cywilów, dotkniętych przez jeden z największych konfliktów, ukazano na kartach pocztowych ze scenami z poboju oraz na widokówkach wydawanych – szczególnie przez Niemców – jako pamiątki z poszczególnych odbytych kampanii wojennych i z terenów przez nich okupowanych.

(...) obok naszych grobów pochowano również żołnierzy niemieckich z poznańskiego pułku. Wszyscy mają nazwiska polskie. Także groby rosyjskie i austriackie zawierają zwłoki Polaków. Dziwny los: na polskiej górze lała się krew Polaków ubranych w cztery różne mundury: rosyjski, niemiecki, austriacki i polski i wszyscy jak bracia leżą na jednym cmentarzu, a na prawosławnym krzyżu widać napis: Hier starb für sein Vaterland und Kaiser russischer Soldat St. Wojciechowski, lub też pod znakiem żelaznego krzyża napis: Im Feindesland für Vaterland starb Musketeur Nawrocki.

(Ks. Józef Panaś)

118. *Kłęski*. Karta pocztowa z roku 1914 – ówcześni władcy zostali ukazani jako personifikacja plag, nękających ludzkość

119. *Okopy w Dzierzkowicach*. Poczтівka wydana nakładem NKN, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3307

120. Pocztaówka niemiecka, przedstawiająca odwrót Rosjan z Warszawy, Berlin 1915. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 487

121. Pocztaówka niemiecka, ukazująca mieszkańców Warszawy, czytających pierwsze obwieszczenie niemieckich władz okupacyjnych, Berlin 1915. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 655

122. Warszawa pod okupacją niemiecką, 1915. Berlin 1915–1916

123. Za Kalisz... Karykatura, nawiązująca do zburzenia Kalisza przez Prusaków w roku 1914, Warszawa 1917–1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 112

124. Pocztaówka z serii *Kalisz podczas Wojny 1914–1916. Ratusz*. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 782-1

125. Pocztaówka z serii *Kalisz podczas Wojny 1914–1916. Ulica Warszawska*. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 782-12

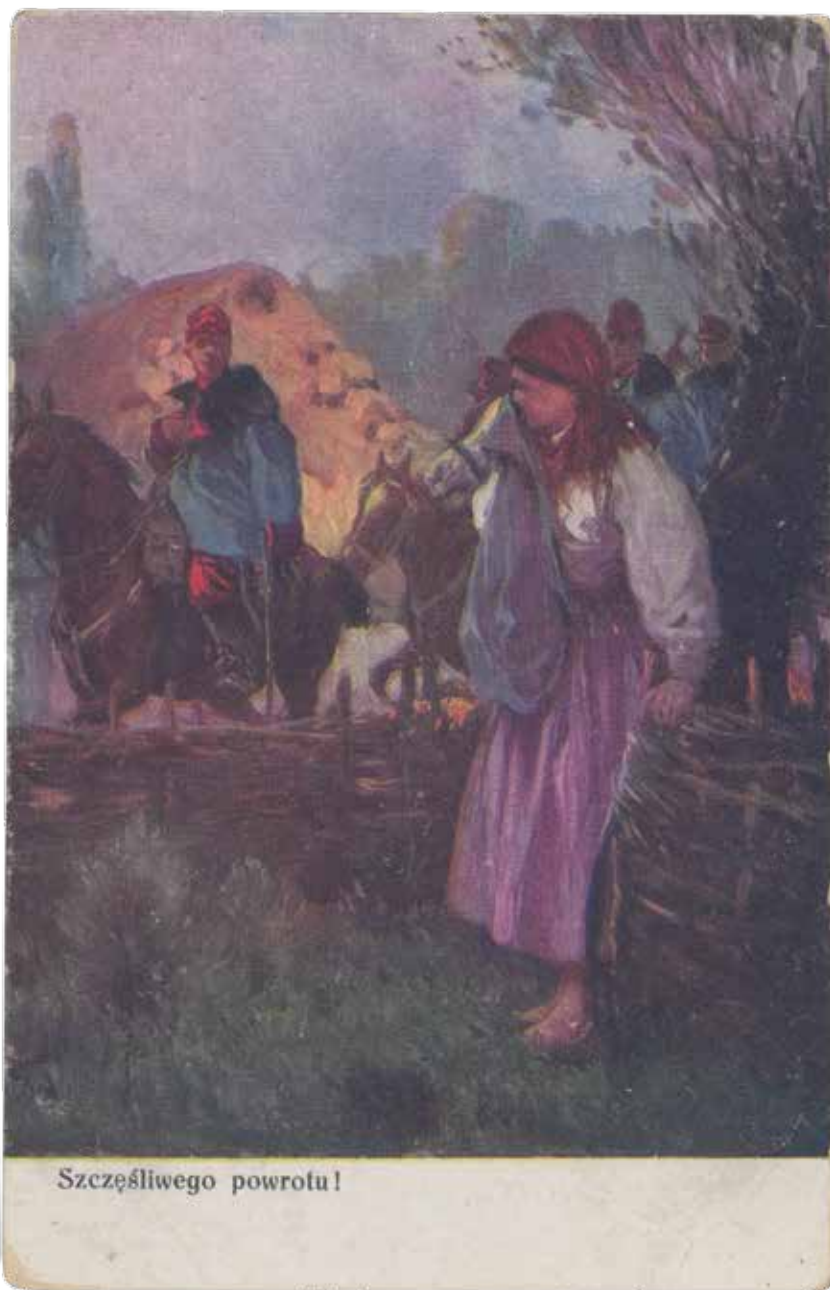

126. Pocztaówka z serii Kalisz podczas Wojny 1914–1916. Ulica Wrocławska.
Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 782-6

127. Pocztaówka z serii *Kalisz podczas Wojny 1914–1916*. Ulica Wrocławska.
Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 782-2

128. *Szczęśliwego powrotu!* B.m., 1914–1918

129. *Wir beten für Dich...* (*Modlimy się za Ciebie...*). Karta niemieckiej poczty polowej z motywem modlitwy za walczącego męża i ojca, lata 1914–1918

130. Satyra rosyjska, ukazująca wejście Niemców do Warszawy, zapowiadane przez nich na jesień roku 1914, Warszawa 1914. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 148

131. Karta pocztowa, wydana z okazji 90. rocznicy bitwy pod Gorlicami, Muzeum Regionalne PTTK w Gorlicach, 2005

132. *Poznanie się dwóch braci na polu walki*. Wg T. Korpała, Kraków, przed 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 2581

133. Poczтівka niemiecka z symbolicznym motywem ofiary poniesionej podczas wojny, lata I wojny światowej. Na odwrocie korespondencja w języku polskim

134. Pomnik Legionistów, poległych pod Krzywopłotami, Olkusz, po 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3796

135. Groby żołnierskie w lesie pod Tuchowem. Rys. A. Karpinski, b.m., 1915. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 2120

Rozdział VII

Ku pokrzepieniu serc

Wiele pocztówek, wydanych w pierwszych dwóch dziesięcioleciach XX wieku, ukazywało w sposób alegoryczny dążenia Polaków do odzyskania niepodległego bytu: stąd liczne sceny, zaczerpnięte z podań, legend i powieści historycznych, a także nawiązujące do nich obrazy ówczesnych artystów, reprodukowane ku pokrzepieniu serc. Warto wspomnieć, że podobne – literackie, na wskroś patriotyczne motywy, pojawiały się także na pocztówkach z dwudziestolecia międzywojennego.

136. Pocztówka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend, Kraków, lata I wojny światowej

137. Pocztówka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend, Kraków, lata I wojny światowej

138. Pocztaówka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend, Kraków, lata I wojny światowej

139. Pocztaówka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend, Kraków, lata I wojny światowej. Na odwrocie wiersz zachęcający do wstępowania w szeregi Legionów Polskich

140. Pocztówka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend, Kraków, lata I wojny światowej

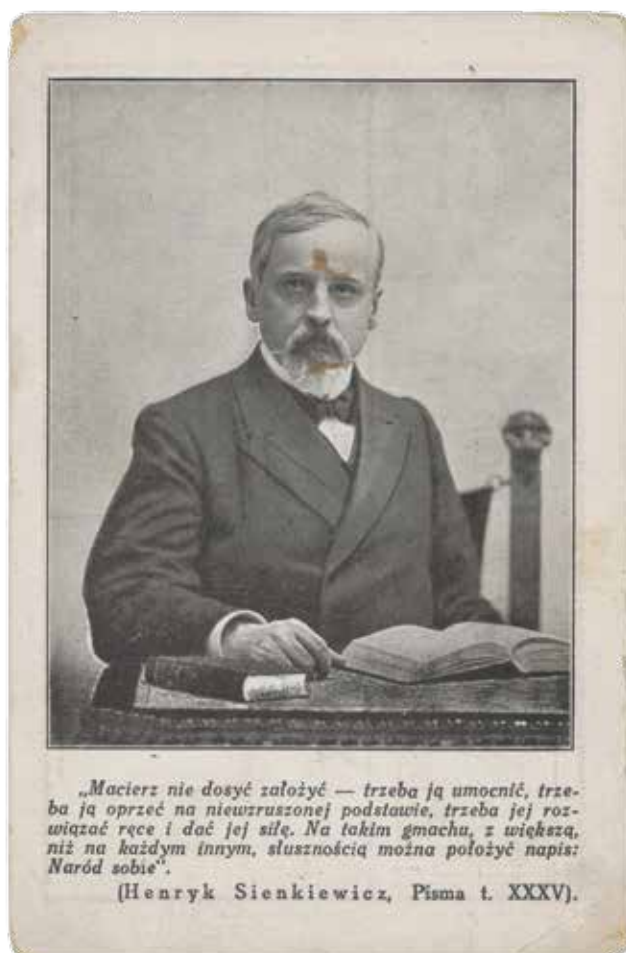
141. *Śpiący rycerz*, wg obrazu A. Piotrowskiego, Warszawa, przed 1918

142. *Apotheza Mickiewicza* wg A. Setkowicza, Kraków, przed 1917

143. *Podobizna Henryka Sienkiewicza*, Kraków, przed 1918

144. Karta z podobizną Henryka Sienkiewicza, wydana na rzecz Polskiej Macierzy Szkolnej, po 1924

145. Scena z „Ogniem i mieczem” według A. Piotrowskiego, Kraków 1925

146. POLONIA. Konstytucja 3-go Maja 1791 Roku. Mal. J. Styka, Kraków, ok. 1918

Rozdział VIII

W krwawym polu srebrne ptaszę

Obok nich pojawiały się symbole patriotyczne, otwarcie ukazywane przy odwoływaniu się do historii: Orzeł Biały czy barwy narodowe – biel i czerwień przytaczane były w kontekście przypominania dawnych, chwalebnych wydarzeń. O ile na pocztówkach, wydawanych w zaborze austriackim – jeszcze przed rokiem 1914 – nie dziwił specjalnie wizerunek Orła Białego, doskonale widoczny na pokazanych tu przykładach, to – z chwilą wybuchu Wielkiej Wojny – polskie godło i barwy narodowe wykorzystali na kartach pocztowych również Rosjanie, starający się przeciągnąć Polaków na swoją stronę.

147. *Niechaj żywi nie tracą nadziei...* Karta pocztowa z symbolicznym przedstawieniem działań Towarzystwa Szkoły Ludowej. Kraków, przed 1918

148. *Wspomnienia z lat minionych*, wg S. Saskiego, Galicja 1913

149. *Ogłoszenie Konstytucji 3-go maja 1791 r.* wg J. Matejki, Kraków, przed 1918

150. *Modlitwa codzienna.* Karta pocztowa, wydana na pamiątkę ustanowienia Konstytucji 3 maja, b.m., przed 1918

151. *Orły na Wawelu*, wg litografii K. Kranikowskiego. Kraków, początek XX wieku

152. *Boże zbaw Polskę*. Reprint karty pocztowej z początku XX wieku, Studio Wydawnicze Sztuka, lata 80. XX wieku

153. *Rok 1914*. Rosyjska karta propagandowa, Warszawa 1914.
Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 485

154. *Nasze marzenie*. Karta propagandowa z ziem zaboru rosyjskiego,
1914–1915, ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 627

Rozdział IX

Nasze, polskie święta

Liczne barwne pocztówki, wydawane w pierwszych dwóch dziesięcioleciach XX wieku, zawierały rozmaite motywy patriotyczne, przemycane przed cenzurą zaborczą pod pozorem świętowania rozmaitych okazji.

Święta Wielkanocne były przede wszystkim sposobnością do przypomnienia nie tylko o zmartwychwstaniu Pana Jezusa, ale również o z dawna wyczekiwanym, coraz rychlej spodziewanym zmartwychwstaniu niepodległego Państwa Polskiego.

Kartki pocztowe z życzeniami, wysyłanymi z okazji Świąt Bożego Narodzenia czy Nowego Roku, także nader chętnie uzupełniano elementami graficznymi, nawiązującymi do dziejów ojczystych czy podobiznami znamienitych postaci historycznych. Motywy militarne i patriotyczne często wykorzystywano również na kartach świątecznych Legionów Polskich oraz na analogicznych drukach, pochodzących z okresu dwudziestolecia międzywojennego.

155. Karta wielkanocna z motywem legionowym, wg obrazu M. Reyznera. B.m., 1916–1917

156. Karta wielkanocna z wizerunkiem Tadeusza Kościuszki, mal. W.E. Radzikowski. Kraków, przed 1918

157. Karta wielkanocna z motywem nawiązującym do Powstania Styczniowego, Warszawa, przed 1913

158. Karta świąteczna – wielkanocna – z motywem zmartwychwstałej Polski, Kraków, przed 1939

159. *Zmartwychwstanie wojska pod wodzą Królowej Polski (Zorza)*,
wg S. Radziejowskiego, Bochnia 1911

160. Karta świąteczna – wielkanocna – z motywem przemarszu Legionów,
Kraków 1914–1917

161. Karta wielkanocna wedle rysunku J. Szyllera, 1915–1917.

Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4202

162. Karta z alegorycznym motywem religijno-patriotycznym

wg M. Ichnowskiego, Kraków, lata I wojny światowej

163. Karta świąteczna – wielkanocna – z motywem patriotycznym, wg G. Ostoi, Kraków 1920

164. Karta świąteczna – bożonarodzeniowa – z motywem pobojuwiska wg A. Setkowicza, b.m., 1915

165. Karta bożonarodzeniowa z motywem patriotycznym, wg A. Setkowicza, Kraków, przed 1918

166. Karta bożonarodzeniowa z motywem patriotycznym, wg F. Franicia, Kraków, przed rokiem 1939

167. Karta bożonarodzeniowa i noworoczna wedle rysunku J. Szyllera, 1915–1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4203

168. Karta bożonarodzeniowa z motywem patriotycznym i życzeniami wydrukowanymi na odwrocie, Kraków, początek lat 20. XX wieku

169. Karta noworoczna z godłem trójdzielnym, nawiązującym do Powstań Listopadowego i Styczniowego, ziemie polskie, początek XX wieku

170. Poczтівka noworoczna z motywem zesańczym, Warszawa, przed 1918

171. Karta noworoczna z motywami patriotycznymi, mal. W.E. Radzikowski. Kraków, przed 1918

172. Życzenia noworoczne z podobizną Tadeusza Kościuszki, mal. S. Kwis. Kraków, przed 1918

Rozdział X

Boże coś Polskę!

Różnorodne motywy religijne, doskonale widoczne już na pierwszy rzut oka na ogromnej części prezentowanego w tej publikacji zbioru pocztówek, pochodzących z dawnych lat, często niosły za sobą dodatkowe przesłanie o charakterze patriotycznym. Przykładowo: przedstawienie Wiary, Nadziei i Miłości, po których symbole chętnie sięgali uczestnicy XIX-wiecznych demonstracji patriotycznych oraz Powstańcy Styczniowi, miało przypominać nie tylko owe Święte, ale też wiarę w zwycięstwo, nadzieję na rychłe odzyskanie Niepodległości i miłość do Ojczyzny.

Kościelny ołtarz, przydrożna kapliczka czy krzyż na mogile, ukazywane na kartkach pocztowych, pochodzących z pierwszego dwudziestolecia XX wieku, przypominały wówczas o ofiarach – tych poniesionych w kolejnych zrywach narodowych i tych nadal wówczas ponoszonych na frontach Wielkiej Wojny i podczas walk o granice II Rzeczypospolitej.

173. *Wiara, Nadzieja i Miłość*. Karta pocztowa, wydana w zaborze rosyjskim, przed I wojną światową

174. Karta pocztowa z motywem religijnym oraz datami uchwalenia Konstytucji 3 maja, kolejnych rozbiorów i powstań narodowych. Zabór rosyjski, początek XX wieku

175. Alegoria Polski – Obraz Maszyńskiego, zabór rosyjski, początek XX wieku

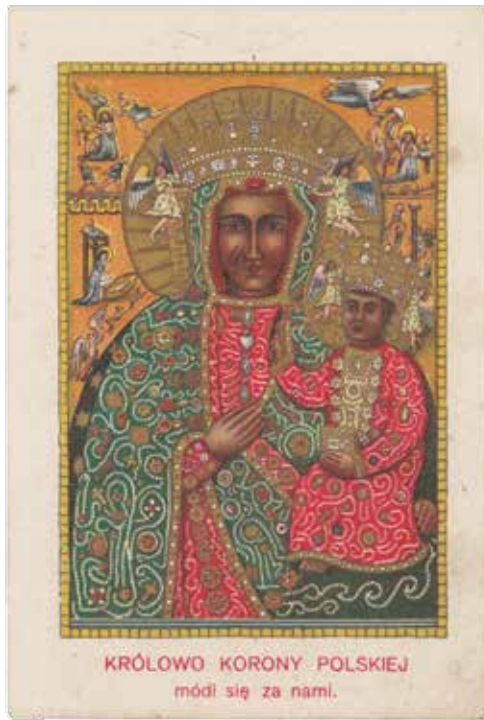

176. Na chórze, wg A. Grzybowca [?]. Kraków 1905

177. Karnet – reprint karty pocztowej z początku XX wieku, wydany przez NSZZ Solidarność – Koło Kombatantów w Gdańsku, lata 80. XX wieku

178. Obrazek – pamiątka I Komunii Świętej, Kijów 1916

179. *Modlitwa*, wg obrazu Z. Skawińskiego z roku 1915, Lwów 1920

180. *Modlitwa*, wg obrazu E. Lindemana z roku 1908, Łódź, przed 1939

181. *Wysłuchana modlitwa*. Reprodukacja obrazu P. Stachewicza, ziemie zaboru rosyjskiego, 1908

182. *Tak nas powrócisz na Ojczyzny łono*. Wg P. Stachewicza, Kraków, przed 1918

183. *Bogu rodzica Dziewica! Bogiem sławiona Marya!...*,
Kraków 1915–1917

184. *Modlitwa legionistów*, b.m., 1915–1917

185. *Modlitwa przed bitwą*. Reprodukacja obrazu A. Piotrowskiego, Wieliczka 1912

186. *Boże coś Polskę!* Karta pocztowa, wydana na pamiątkę ustanowienia Konstytucji 3 maja, b.m., przed 1918

Rozdział XI

11 listopada

Karty pocztowe, wydawane z okazji kolejnych rocznic odzyskania Niepodległości przez Polskę, często były drukowane w formie tak zwanych kart korespondencyjnych – po jednej stronie ozdobionych jedynie niewielką okolicznościową grafiką czy stosownym znaczkiem pocztowym, umieszczonym nad polem adresowym. Niekiedy w miejscu tradycyjnego stempla pocztowego pojawiał się – jak na pokazanych w publikacji przykładach – stosowny stempel okolicznościowy.

Zdarzało się, że dla upamiętnienia wiekopomnych wydarzeń z naszej historii, do których doszło 11 listopada 1918 roku, wykorzystywano inne wydawnictwa tego typu, patrz: karty z serii „Poczet Królów i Książąt Polskich”, zaopatrując je oczywiście w odbitkę stosownego ozdobnego datownika.

187. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Gdyni

188. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Sulejówka

189. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Bydgoszczy

190. Karta pocztowa z serii „Poczet Królów i Książąt Polskich”, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Warszawy

191. Karta pocztowa z serii „Poczta Królów i Książąt Polskich”, Warszawa 1988.
Datownik okolicznościowy z Wrocławia

192. Karta pocztowa z serii „Poczta Królów i Książąt Polskich”, z roku 1988,
z datownikiem okolicznościowym z Kielc

193. Karta pocztowa z serii „Poczet Królów i Księżąt Polskich”, z roku 1989, z datownikiem okolicznościowym z Wrocławia, z roku 1993

194. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę, Warszawa 1988. Stempel okolicznościowy z Krajowej Wystawy Filatelistycznej w Rawiczu

195. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy Powstania Wielkopolskiego, z datownikiem okolicznościowym na 70. rocznicę odzyskania Niepodległości, Poznań 1988

196. Karnet w formacie pocztówkowym, wydany z okazji 11 listopada 1985 roku przez NSZZ Solidarność

197. *Mamy Niepodległa!* Karta pocztowa, wydana z okazji 96. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę, Warszawa 2014

198. *Mamy Niepodległa!* Karta pocztowa, wydana z okazji 96. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę, Warszawa 2014

199. *Mamy Niepodległą!* Karta pocztowa, wydana z okazji 96. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę, Warszawa 2014

200. Karta z wizerunkiem plakatu Bohdana Wróblewskiego z okazji 90. rocznicy odzyskania Niepodległości, Muzeum Niepodległości w Warszawie, 2010

Spis pocztówek

Rozdział I

Marszałek Józef Piłsudski

1. *Komendant Józef Piłsudski* wg rys. A. Kamińskiego. Fotografia w formacie pocztówkowym. Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. F 8295.
2. *Naczelnik Józef Piłsudski w głównej kwaterze (1915)*, mal. A. Setkowicz. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3950.
3. *Piłsudski na czele Legionistów*, wg. T. Korpala, Wydawnictwo Pocztówki Kraków–Tarnów, dwudziestolecie międzywojenne.
4. Podobizna J. Piłsudskiego wg. T. Korpala. Reprint pocztówki przedwojennej, Rejonowy Urząd Poczty w Lublinie, 1992.
5. *Brygadyer Józef Piłsudski* pędzla Z. Korwin-Dzbańskiego. Reprint pocztówki przedwojennej, Rejonowy Urząd Poczty w Lublinie, 1992.
6. Podobizna Komendanta Józefa Piłsudskiego wg B. Hoffa. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3691.
7. *Legiony Polskie*. Pocztówka z podobiznami dowódców oddziałów legionowych, b.m.w., 1916/1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1157.
8. *Tymczasowa Rada Stanu Królestwa Polskiego*, Warszawa 1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1236.
9. *Józef Piłsudski, Pierwszy Marszałek Polski*, wydawnictwo P.A.T., lata 30. XX wieku.
10. *Marszałek Józef Piłsudski w pasiece* wg S. Dylewskiego. Związek Pszczelarzy, s. z o. u. Lublin, Warszawa, lata 30. XX wieku.

11. *Józef Piłsudski, Pierwszy Marszałek Polski*, wg K. Krzyżanowskiego. Wydawnictwo Ministerstwa Poczty i Telegrafów, 1932.
12. Wizerunek plakiety poświęconej Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu. Zakład Graficzny Koziańskich w Warszawie, 1930.
13. Wizerunek tablicy ku czci Marszałka Józefa Piłsudskiego. Zakład Graficzny Koziańskich w Warszawie, po 1926.
14. Poczтівka ze znaczkiem, wydanym po śmierci Marszałka Józefa Piłsudskiego. Dom Wydawniczy A. Chlebowskiego p. f. „Świt”, Warszawa, 1935.
15. Poczтівka ze znaczkiem, wydanym po śmierci Marszałka Józefa Piłsudskiego i datownikami Komitetu Budowy Kopca Józefa Piłsudskiego. Wydawnictwo „Galerja Polska”, Kraków, 1935.
16. Reprodukcyjа portretu marszałka J. Piłsudskiego pędzla A. Dobrowolskiego, Wydawnictwo „Polonia”, Kraków, lata 30. XX wieku.

Rozdział II

Twórcy Niepodległej

17. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości. Józef Piłsudski*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988.
18. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości. Ignacy Paderewski*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988.
19. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości. Ignacy Daszyński*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988.
20. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości. Wincenty Witos*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988.
21. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości. Wojciech Korfanty*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988.
22. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości. Stanisław Wojciechowski*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988.

23. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości*. Gabriel Narutowicz, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988.
24. Seria *70-lecie odzyskania Niepodległości*. Julian Marchlewski, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1988.
25. Fotografia Romana Dmowskiego w formacie pocztówkowym, Polska, po 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 2194.
26. Ignacy Jan Paderewski, fot. H. Manuel, wyd. A.N. Paris. Paryż, ok. 1920.
27. Reprodukacja portretu I. J. Paderewskiego pędzla Jana Styki, wyd. fot. Marjan Fuks – Warszawa, około 1920.
28. *Józef Haller* wg S. Jankowskiego, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
29. Podobizna gen. Józefa Hallera, b.m., około 1920.
30. *Zaślubiny Polski z morzem 10 lutego 1920*, wg W. Kossaka, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, po 1920.
31. *Ignacy Mościcki, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej*, wg J. Dutkiewicza, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1939.
32. *Marszałek Edward Śmigły-Rydz, Generalny Inspektor Sił Zbrojnych*, wg B. Pieprzyka, „Polonia”, Kraków, przed 1939.
33. *Ks. Bp Edmund Dalbor, Arcybiskup gnieźnieński-poznański*, b.m., po 1915.
34. Obrazek w formacie pocztówki, wydany na pamiątkę 40-lecia kapłaństwa Biskupa Adama Stefana Sapiehy, wg miniatury K. Dąbrowskiej. „Akropol”, Kraków 1933.
35. *Dostojny opiekun. Księżę Biskup Sapieha*, wydawnictwo „Krakus” S. Przepolskiego w Krakowie, przed 1918.

Rozdział III

Powstańcom Styczniowym poświęcone

36. *Wspomnienia z lat dziecinnych*, wg W. Kossaka, 1891. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918 [?].
37. Ta sama scena na karcie rosyjskiej, z około 1905. Tytuł: *Pacyfikacja*.
38. Karta pocztowa z początku XX wieku, wydana w języku francuskim, ukazująca wydarzenia podobne do przywołanych na dwóch wcześniejszych kartach.
39. *Kozacy*, mal. T. Kotowski. Wydawnictwo „Stella” Bochnia, przed 1918 [?].
40. *Obrona. Epizod z Bitwy pod Małogoszczą 1863*. Wg A. Grottgera, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1939.
41. *Podczas bitwy*, wg A. Grottgera. Wydawnictwo „Secesja” Bochnia, przed 1918.
42. *Na bagnety*. Wg A. Grottgera, b.m., przed 1939.
43. *Obrona dworu powstańca w 1863*, wg A. Grottgera. Wydawnictwo „Polonia”, Kraków, po 1918.
44. *Kozacy rabują*, wg S. Adama. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
45. *Pod murem więzienia*, wg A. Grottgera. Wydawnictwo „Secesja” Bochnia, przed 1918.
46. *W Cytadeli Warszawskiej*, wg T. Rybkowskiego. Nakładem A.J. Ostrowskiego, Łódź-Warszawa, przed 1939.
47. *Wilia Powstańca*. Karta bożonarodzeniowa, mal. F. Cynk. Wydawnictwo „Stella”, Bochnia, przed 1913.
48. *Pochód na Sybir*, wg obrazu W.E. Radzikowskiego z roku 1862. Wydawnictwo „Polonia” Kraków, przed 1939.
49. *Do więzienia [V tiurmu]*. Rosja, przed 1908.
50. *W drodze na Sybir*, wg A. Grottgera, b.m., przed 1939.
51. *Syberia. Kamieniołom*, Wydawnictwo Raphael Tuck & Sons’ „Oilette”, London. Poczta brytyjska z lat międzywojennych.

52. *Wigilia zesłańców na Syberii*, wg J. Malczewskiego. Biuro Wydawnicze „Ruch”, Warszawa, lata 70. lub 80. XX wieku.
53. *Sybirak*, wg J. Malczewskiego, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1920.
54. *Ciosanie krzyża*, wg A. Grottgera. Wydawnictwo „Secesja”, Bochnia, przed 1918.
55. *W Syberii*, wg A. Grottgera. B.m., przed 1939.
56. *Powrót do Ojczyzny*, wg A. Setkowicza, Wydawnictwo „Pocztówki” w Krakowie, przed 1910.
57. *Polonia*, wg A. Grottgera, b.m., przed rokiem 1918.
58. *Polonia*, wg J. Matejki, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
59. *Rok 1863*, mal. Mokva, 1893. Wydawnictwo „Polonia” Kraków, przed 1939.

Rozdział IV

Pójdziem, gdy zabrzmi złoty róg

60. *Spółem druhowie...*, reprodukcja pocztówki sokolej z początku XX wieku. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku.
61. *Nowy Targ. Plac Słowackiego i gmach Sokoła*, reprodukcja pocztówki sokolej z początku XX wieku. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku.
62. *Czołem*, reprodukcja pocztówki sokolej ze Lwowa, z 1906. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku.
63. Reprodukacja pocztówki sokolej z początku XX wieku. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku.
64. Reprodukacja pocztówki sokolej z początku XX wieku, z motywem patriotycznym wg W.E. Radzikowskiego. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku.

65. Reprodukacja pocztówki sokolej z Krakowa, z początku XX wieku. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku.
66. Reprodukacja pocztówki z IV Zlotu Sokolstwa polskiego, Lwów, 1903. Seria wydana przez Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, początek XXI wieku.
67. *V. Zlot Sokolstwa Polskiego*. Na odwrocie tekst „Roty” Marii Konopnickiej. Nakładem Związku Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolich, Lwów, przed 1910.
68. *Skaut*, mal. T. Axentowicz, Wydawnictwo Czerwonego Krzyża, przed 1918.
69. „Czuwaj” – *Straż nad Wisłą*, wg W. Kossaka, b.m., po 1925.
70. *Pieśń Strzelców*, mal. A. Setkowicz. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1914–1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4762.
71. *Hymn Strzelców* z reprodukcją obrazu A. Setkowicza, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
72. *Komenda Naczelna POW 1914–1915*. Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1500.
73. *Komenda naczelna P. O. W. podczas ćwiczeń, 1917*. Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1507.
74. *Z ćwiczeń P. O. W. w 1917 pod Warszawą*, Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933.
75. *Kolumna marszowa na ćwiczeniach, 1917*. Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1501.
76. *Komenda Naczelna P. O. W. na ćwiczeniach w 1917*, Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933.
77. *Batalion P. O. W. w masie, 1917*. Komitet Budowy Pomnika Poległych Peowiaków, przed 1933. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 1502.
78. *Rozbrajanie Niemców*. Rysunek satyryczny B. Rydygiera, powielony w formie pocztówki, Warszawa 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 103.

79. *Niemcy opuszczają Warszawę*. Rysunek satyryczny B. Rydygiera, powielony w formie pocztówki, Warszawa 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 104.

Rozdział V

W walce

80. *Wymarsz Pierwszej Kompanji Kadrowej z „Oleandrów” w Krakowie 6 sierpnia 1914*, wg J. Kossaka, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, lata 30. XX wieku. Strona odwrotna tejże karty, z cytatem z rozkazu Komendanta.
81. Pocztówka ukazująca w sposób humorystyczny wkroczenie I Kompanii Kadrowej w granice zaboru rosyjskiego. B.m.w., 1914–1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 643.
82. *Strzelcy pod Miechowem 7 sierpnia 1914*. Reprodukacja obrazu W. Kossaka, Polska, po 1918.
83. Karta pocztowa, zatytułowana Legion Polski. Fot. J. Harkányi, Wiedeń, 1914. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 497.
84. *Mjr. Edward Śmigły-Rydz na czele III. Batalionu I. Brygady w ataku na pozycje rosyjskie pod Laskami w dniu 28 października 1914 r.* Wg obrazu J. Kossaka. Wydawnictwo „Akropol”, Kraków, 1936–1939.
85. *Pochód Legionistów*, mal. W. Wodzinowski. Wydawnictwo Krajowego Stowarzyszenia Czerwonego Krzyża, Kraków, 1915–1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4205.
86. *Nocny bój o Rafajłową. Legiony w Karpatach (1915)*, wg J. Kossaka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
87. *Fragment bitwy pod Rafajłową 1915*, wg J. Kossaka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
88. *Marsz nocny z pod Krzywopłotów*, Wydawnictwo „Wiadomości Polskich”, 1915–1917.

89. *Chodź [bracie] między strzelce...* Reprodukacja obrazu A. Setkowicza, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
90. *Wnuk tych z pod Grochowa i Stoczka*, wg W. Kossaka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
91. *Ułan w niebezpieczeństwie*. Reprodukacja obrazu F. Zajchowskiego, Wydawnictwo kart artystycznych D.G., Lwów, po 1915.
92. *Do ostatniej kuli*. Reprodukacja obrazu S. Adama. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
93. *Ułan Beliny* wg Fr. Zajchowskiego, Wydawnictwo kart artystycznych D. G., Lwów, po 1915.
94. *Józef Mączka, chorąży Legionów Polskich, ułan Beliny*. Portret autorstwa Stefana Sonnewenda, Wiedeń [?] 1916.
95. *Beliniak*, wg T. Axentowicza. Wydawnictwo Poczłtówki, Kraków–Tarnów, 1915–1917.
96. *Zuchy Legioniści*, wg W. Kossaka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917. Opis w języku polskim i niemieckim.
97. *Zuchy Legioniści*, wg W. Kossaka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917. Opis w języku polskim, niemieckim i węgierskim.
98. *Jeńcy*. Reprodukacja obrazu F. Zajchowskiego. Wydawnictwo kart artystycznych D.G., Lwów, po 1915.
99. *W oczekiwaniu nieprzyjaciela*, wg Fr. Zajchowskiego. Wydawnictwo kart artystycznych D.G., Lwów, po 1915.
100. *Szarża ułanów pod wodzą Rotm. Wąsowicza pod Rokitną 13. czerwca 1915*. Reprodukacja obrazu T. Orzelskiego. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
101. *Pieśń o ułanach z pod Rokitny*, reprodukcja obrazu Z. Olszewskiego. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
102. *Pożegnanie*. Wg A. Piotrowskiego. Nakład Księgarni J. Czerneckiego w Krakowie, 1915–1917.
103. *My w szarych mundurach...* Reprodukacja obrazu A. Setkowicza, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
104. *Glorreiche Reste (Chwalebny spoczynek)*, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.

105. *Idylla*, reprodukcja obrazu A. Piotrowskiego. Nakład Księgarni J. Czerneckiego w Krakowie, 1915–1917.
106. *Wizja*. Wg obrazu R. Radwańskiego. Wydawnictwo A.J. Ostrowski, Łódź-Warszawa, przed 1921.
107. *Zmiłuj się nad nami!* Mal. S. Tondos, W. Kossak. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3706.
108. *Wskrzesiliśmy świetną przeszłość*. Reprodukacja obrazu S. Tondosa i W. Kossaka, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
109. Zbliżenie postaci z poprzedniego obrazu S. Tondosa i W. Kossaka, zatytułowane *Przyjaciele*. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
110. *Pamiętajmy o inwalidach legionowych!* Pocztówka wydana nakładem Departamentu Opieki NKN, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4395.
111. *Kraków. Dziedziniec Biblioteki Jagiellońskiej* wg obrazu S. Tondosa i W. Kossaka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
112. *Bracia*. Reprodukacja obrazu S. Tondosa i W. Kossaka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
113. *Pod Wawelem*. Reprodukacja obrazu S. Tondosa i W. Kossaka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
114. *Za przykładem bohaterów*. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1914–1917.
115. *Mój komendant*, obraz S. Górskiego. Artystyczny ślad obecności dziewcząt w szeregach. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1917–1919.
116. *Mowa Prezydenta Poincare*, wydawnictwo Polish Military Commission, 1918.
117. *Przeгляд wojsk*, wydawnictwo Polish Military Commission, 1918.

Rozdział VI

Polskie drogi do Niepodległej

118. *Kłęski*. Karta pocztowa z roku 1914, wydana na ziemiach polskich – ówcześni władcy zostali ukazani jako personifikacja plag, nękańcych ludzkość.
119. *Okopy w Dzierzkowicach*. Poczтівka wydana nakładem Naczelnego Komitetu Narodowego, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3307.
120. Poczтівka niemiecka, przedstawiająca odwrót Rosjan z Warszawy. Pudell-Verlag, Berlin, 1915. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 487.
121. Poczтівka niemiecka, ukazująca mieszkańców Warszawy, czytających pierwsze obwieszczenie niemieckich władz okupacyjnych. Pudell-Verlag, Berlin, 1915. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 655.
122. *Warszawa pod okupacją niemiecką*, 1915. Pudell-Verlag, Berlin 1915–1916.
123. *Za Kalisz...* Karykatura, nawiązująca do zburzenia Kalisza przez Prusaków w roku 1914. Wydawnictwo Orenicz i S-ka, Warszawa 1917–1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 112.
124. Poczтівka z serii *Kalisz Podczas Wojny 1914–1916. Ratusz*. Wydawnictwo O. Witzel, Photogr. Atelier, Krotoschin i. P., Krotoszyn, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 782-1.
125. Poczтівka z serii *Kalisz Podczas Wojny 1914–1916. Ulica Warszawska*. Wydawnictwo O. Witzel, Photogr. Atelier, Krotoschin i. P., Krotoszyn, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 782-12.
126. Poczтівka z serii *Kalisz Podczas Wojny 1914–1916. Ulica Wrocławska*. Wydawnictwo O. Witzel, Photogr. Atelier, Krotoschin i. P., Krotoszyn, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 782-6.
127. Poczтівka z serii *Kalisz Podczas Wojny 1914–1916. Ulica Wrocławska*. Wydawnictwo O. Witzel, Photogr. Atelier, Krotoschin i. P., Krotoszyn, 1916. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 782-2.
128. *Szczęśliwego powrotu!* B.m.w., 1914–1918.

129. *Wir beten für Dich... (Modlimy się za Ciebie...)*. Karta niemieckiej poczty polowej z motywem modlitwy za walczącego męża i ojca, b.m.w., lata 1914–1918.
130. Satyra rosyjska, ukazujące wejście Niemców do Warszawy, zapowiadane przez nich na jesień 1914 roku. Warszawa 1914. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 148.
131. Karta pocztowa, wydana z okazji 90. rocznicy bitwy pod Gorlicami. Poczta Polska i Muzeum Regionalne PTTK w Gorlicach, 2005.
132. *Poznanie się dwóch braci na polu walki*, wg T. Korpala. Wyd. F. i S. Kraków, przed 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 2581.
133. Poczтівka niemiecka z symbolicznym motywem ofiary poniesionej podczas wojny. Wydawnictwo „EGMS”, lata I wojny światowej. Na odwrocie korespondencja w języku polskim.
134. *Pomnik Legionistów w Bydlinie, poległych pod Krzywopłotami*. Komitet Towarzystwa Krajoznawczego w Olkuszu, po 1918. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 3796.
135. Groby żołnierskie w lesie pod Tuchowem. Rys. A. Karpiński, wyd. Ed. Strache, Warnsdorf und Haida i.B., 1915. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 2120.

Rozdział VII

Ku pokrzepieniu serc

136. Poczтівka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, lata I wojny światowej.
137. Poczтівka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, lata I wojny światowej.
138. Poczтівka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, lata I wojny światowej.

139. Pocztówka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, lata I wojny światowej. Na odwrocie wiersz zachęcający do wstępowania w szeregi Legionów Polskich.
140. Pocztówka patriotyczna z motywem zaczerpniętym z legend. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, lata I wojny światowej.
141. *Śpiący rycerz*, wg obrazu A. Piotrowskiego. Wydawnictwo Salon Kulikowskiego, Warszawa, przed 1918.
142. *Apoteoza Mickiewicza* wg A. Setkowicza. Wydawnictwo „Pocztówki” w Krakowie, przed 1917.
143. Podobizna Henryka Sienkiewicza, Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
144. Karta z podobizną Henryka Sienkiewicza, wydana na rzecz Polskiej Macierzy Szkolnej, po 1924. Strona odwrotna tejże karty.
145. Scena z „Ogniem i mieczem” według A. Piotrowskiego. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1925.
146. *Polonia. Konstytucja 3-go maja 1791 Roku*. Mal. J. Styka. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, ok. 1918.

Rozdział VIII

W krwawym polu srebrne ptaszę

147. *Niechaj żywi nie tracą nadziei...* Karta pocztowa z symbolicznym przedstawieniem działań Towarzystwa Szkoły Ludowej. Nakładem Zarządu Głównego Towarzystwa Szkoły Ludowej, Kraków, przed 1918.
148. *Wspomnienia z lat minionych*, wg S. Saskiego. Wydawnictwo „Wisła”, Galicja 1913.
149. *Ogłoszenie Konstytucji 3-go maja 1791 r.* wg J. Matejki. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
150. *Modlitwa codzienna*. Karta pocztowa, wydana na pamiątkę ustanowienia Konstytucji 3 Maja. Wyd. „Polonia”, przed 1918.

151. *Orły na Wawelu*, wg litografii K. Kranikowskiego. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, początek XX wieku.
152. *Boże zbaw Polskę*. Reprint karty pocztowej z początku XX wieku, Studio Wydawnicze Sztuka, lata 80. XX wieku.
153. *Rok 1914*. Rosyjska karta propagandowa, Warszawa 1914. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 485.
154. *Nasze marzenie*. Karta propagandowa z ziem zaboru rosyjskiego, 1914–1915. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 627.

Rozdział IX

Nasze, polskie święta

155. Karta wielkanocna z motywem legionowym, wg obrazu M. Reyznera. B.m.w., 1916–1917.
156. Karta wielkanocna z wizerunkiem Tadeusza Kościuszki, mal. W.E. Radzikowski. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
157. Karta wielkanocna z motywem nawiązującym do Powstania Styczniowego. Wydawnictwo F. Karpowicz, Warszawa, przed 1913.
158. Karta świąteczna – wielkanocna – z motywem zmartwychwstałej Polski. Wydawnictwo „Polonia”, Kraków, przed 1939.
159. *Zmartwychwstanie wojska pod wodzą Królowej Polski [Zorza]*, wg S. Radziejowskiego. Wydawnictwo dzieł sztuki „Stella” w Bochni, 1911.
160. Karta świąteczna – wielkanocna – z motywem przemarszu Legionów. Wydawnictwo „Polonia”, Kraków, 1914–1917.
161. Karta wielkanocna wedle rysunku J. Szyllera. Nakładem księgarni J. Czarneckiego, Kraków 1915–1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4202.
162. Karta z alegorycznym motywem religijno-patriotycznym wg M. Ichnowskiego. Wydawnictwo „Krakus” w Krakowie, lata I wojny światowej.

163. Karta świąteczna – wielkanocna – z motywem patriotycznym, wg G. Ostoi. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1920.
164. Karta świąteczna – bożonarodzeniowa – z motywem pobożowiska wg A. Setkowicza, b.m.w., ok. 1915.
165. Karta bożonarodzeniowa z motywem patriotycznym, wg A. Setkowicza. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
166. Karta bożonarodzeniowa z motywem patriotycznym, wg F. Franicia. Wydawnictwo „Polonia”, Kraków przed 1939.
167. Karta bożonarodzeniowa i noworoczna wedle rysunku J. Szyllera. Nakładem księgarni J. Czarneckiego, Kraków, 1915–1917. Ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, sygn. P 4203.
168. Karta bożonarodzeniowa z motywem patriotycznym i życzeniami wydrukowanymi na odwrocie. Wydawnictwo „Galerja Polska”, Kraków, początek lat 20. XX wieku.
169. Karta noworoczna z godłem trójdzielnym, nawiązującym do Powstań Listopadowego i Styczniowego. Ziemie polskie, początek XX wieku.
170. Poczтівka noworoczna z motywem zesłańczym. Wyd. F. Karpowicz, Warszawa, przed 1918.
171. Karta noworoczna z motywami patriotycznymi, mal. W.E. Radzikowski. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, przed 1918.
172. Życzenia noworoczne z podobizną Tadeusza Kościuszki, mal. S. Kwis. Wydawnictwo „Pocztówki” w Krakowie, przed 1918.

Rozdział X

Boże coś Polskę!

173. *Wiara, Nadzieja i Miłość*. Karta pocztowa, wydana w zaborze rosyjskim, przed I wojną światową.
174. Karta pocztowa z motywem religijnym oraz datami: uchwalenia Konstytucji 3 maja, kolejnych rozbiorów i powstań narodowych. Zabór rosyjski, początek XX wieku.

175. *Alegorya Polski – Obraz Maszyńskiego*, zabór rosyjski, początek XX wieku.
176. *Na chórze*, wg A. Grzybowca [?]. Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1905.
177. Karnet – reprint karty pocztowej z początku XX wieku, wydany przez NSZZ Solidarność – Koło Kombatantów w Gdańsku, lata 80. XX wieku.
178. Obrazek – pamiątka I Komunii Świętej. Drukarnia Jana Czokołowa, Kijów 1916.
179. *Modlitwa*, wg obrazu Z. Skawińskiego z roku 1915. Wydawnictwo kart artystycznych D. G. Lwów, 1920.
180. *Modlitwa*, wg obrazu E. Lindemana z roku 1908. Wydawnictwo A. J. Ostrowski, Łódź, przed 1939.
181. *Wysłuchana modlitwa*. Reprodukacja obrazu P. Stachewicza, ziemie zaboru rosyjskiego, 1908.
182. *Tak nas powrócisz na Ojczyzny łono*. Wg P. Stachewicza, nakładem Księgarni J. Czerneckiego w Krakowie, przed 1918.
183. *Bogu Rodzica Dziewica! Bogiem sławiona Marya!...* Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich w Krakowie, 1915–1917.
184. *Modlitwa legionistów*, b.m., 1915–1917.
185. *Modlitwa przed bitwą*. Reprodukacja obrazu A. Piotrowskiego. Nakład J. Czerneckiego, Wieliczka 1912.
186. *Boże coś Polskę!* Karta pocztowa, wydana na pamiątkę ustanowienia Konstytucji 3 maja. Wydawnictwo „Polonia”, przed 1918.

Rozdział XI

11 listopada

187. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę. PPTiT, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Gdyni.
188. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę. PPTiT, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Sulejówka.

189. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę. PPTiT, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Bydgoszczy.
190. Karta pocztowa z serii „Poczet Królów i Książąt Polskich”. PPTiT, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Warszawy.
191. Karta pocztowa z serii „Poczet Królów i Książąt Polskich”. PPTiT, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Wrocławia.
192. Karta pocztowa z serii „Poczet Królów i Książąt Polskich”. PPTiT, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy z Kielc.
193. Karta pocztowa z serii „Poczet Królów i Książąt Polskich”. PPTiT, Warszawa 1989. Datownik okolicznościowy z Wrocławia, 1993.
194. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy odzyskania Niepodległości przez Polskę. PPTiT, Warszawa 1988. Stempel okolicznościowy z Krajowej Wystawy Filatelistycznej w Rawiczu.
195. Karta pocztowa, wydana z okazji 70. rocznicy Powstania Wielkopolskiego. PPTiT, Warszawa 1988. Datownik okolicznościowy na 70. rocznicę odzyskania Niepodległości z Poznania.
196. Karnet w formacie pocztówkowym, wydany z okazji 11 listopada 1985 roku przez NSZZ Solidarność.
197. *Mamy Niepodległą!* Karta pocztowa, wydana z okazji 96. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. Poczta Polska S.A. i Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Warszawa 2014.
198. *Mamy Niepodległą!* Karta pocztowa, wydana z okazji 96. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. Poczta Polska S.A. i Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Warszawa 2014.
199. *Mamy Niepodległą!* Karta pocztowa wg projektu J. Wilkonía, wydana z okazji 96. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. Poczta Polska S.A. i Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Warszawa 2014.
200. Karta z wizerunkiem plakatu B. Wróblewskiego z okazji 90. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. Muzeum Niepodległości w Warszawie, 2010.

Korekta językowa
Natalia Drozdowicz

Redakcja techniczna
Marzena Milewska

Wystawę oraz wydawnictwo zrealizowano w ramach akcji edukacyjnej „Polskie drogi do Niepodległości” finansowanej przez Samorząd Województwa Mazowieckiego

ISBN: 978-83-65439-54-3

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości w Warszawie

Druk: Zakłady Graficzne TAURUS Roszkowscy Sp. z o.o.

Nakład 200 egz.

Patronat honorowy

Adam Struzik

Marszałek Województwa Mazowieckiego

Organizatorzy

20. Mazowsze

Dossier
AKADEMIA ZARZĄDZANIA KULTURĄ

Patronat medialny

Kurier365.pl

STOLICA

WILSONIAK

Myśl Polska

ISBN 978-83-65439-54-3

Partnerzy

Idiuna

